

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ХИПОТЕЗИ

ОТ

НАЦИОНАЛНО ПРОУЧВАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНТО МНЕНИЕ

„ЦЕННОСТИ, СОЛИДАРНОСТ И ОБЩЕСТВЕНИ НАГЛАСИ

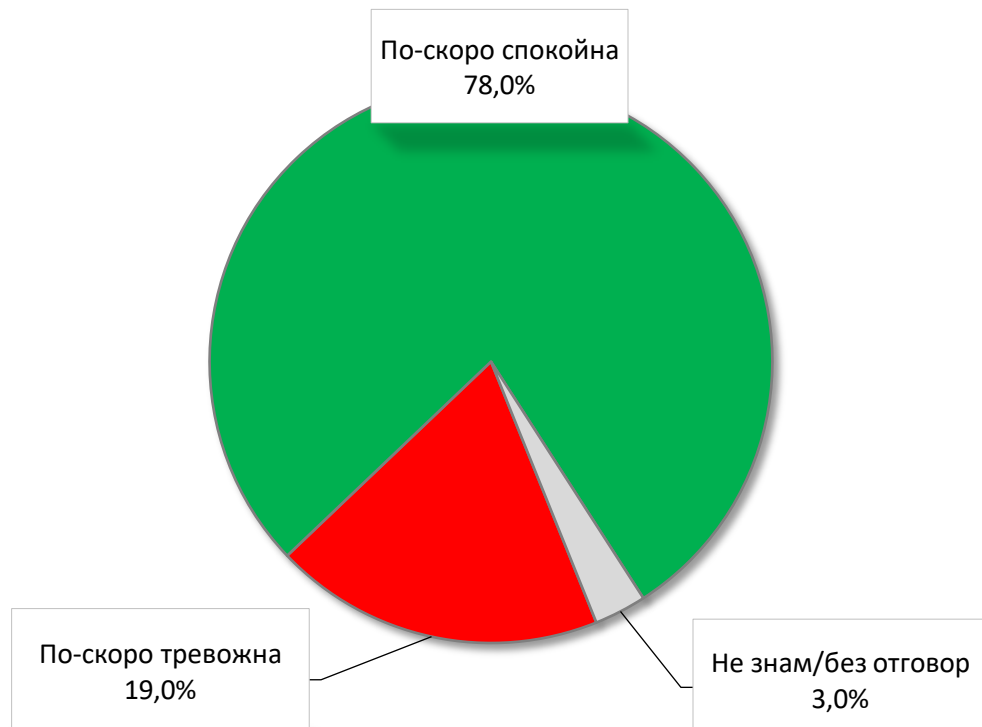
ПО ВРЕМЕ НА КОРОНАКРИЗАТА“

27 май-02 юни 2020 г.

Измерения на тревогата

Близо три месеца след първите случаи на разпространение на Ковид-19 в България и месец след края на обявеното в страната извънредно положение, към края на май и началото на юни изявено мнозинство възприема по-скоро спокойно ситуацията в страната. 19% оценяват ситуацията у нас като по-скоро тревожна, а повече от три четвърти от запитаните (78%) я намират за по-скоро спокойна. 3% не могат да отговорят.

Според Вашето лично мнение каква е ситуацията в България към момента – по-скоро тревожна или по-скоро спокойна?

Сред онези, които смятат, че ситуацията е по-скоро тревожна, като че ли по-ясно личат, например, пенсионери. Оказва се, че и работещите респонденти – както в частния, така и в държавния сектор – изглеждат по-близо до общата картина.

Индикаторът не съдържа изрично позоваване на коронавируса – за да избегне автоматизми на масовото съзнание по темата, а и за да провери дали и доколко епидемията се развива като паралелен обществен сюжет или пък органично повлиява масовия мироглед.

Както и досегашната изследователска практика на „Галъп интернешънъл“ подсказва, по-скоро се намират основания да се посочи първото. Темата „коронавирус“ като че ли създава моментен, ситуативен и дори отделен дневен ред на фона на обичайните политико-икономически възприятия в страната.

Именно с това може да се обясни факта, че на абстрактен въпрос, не се регистрират толкова остри страхове. Пенсионерите, разбира се, са логично изключение, но дори и там общата тревога не е преобладаваща.

Разбира се, тук следва да се направи уточнението, че данните са регистрирани преди информацията за откриване на нови огнища на инфекцията в страната. Ситуацията се развива динамично и затова винаги е нужно да се напомня, че подобни сондажи играят ролята най-вече на бърза „моментна снимка“.

Валидна е в крайна сметка хипотезата, че без нарочно упоменаване на ситуацията с коронавирусната инфекция у нас, в началото на лятото темата „коронавирус“ може би напуска статута на непосредствена първа асоциация; забелязват се белези на нормализация и успокояване.

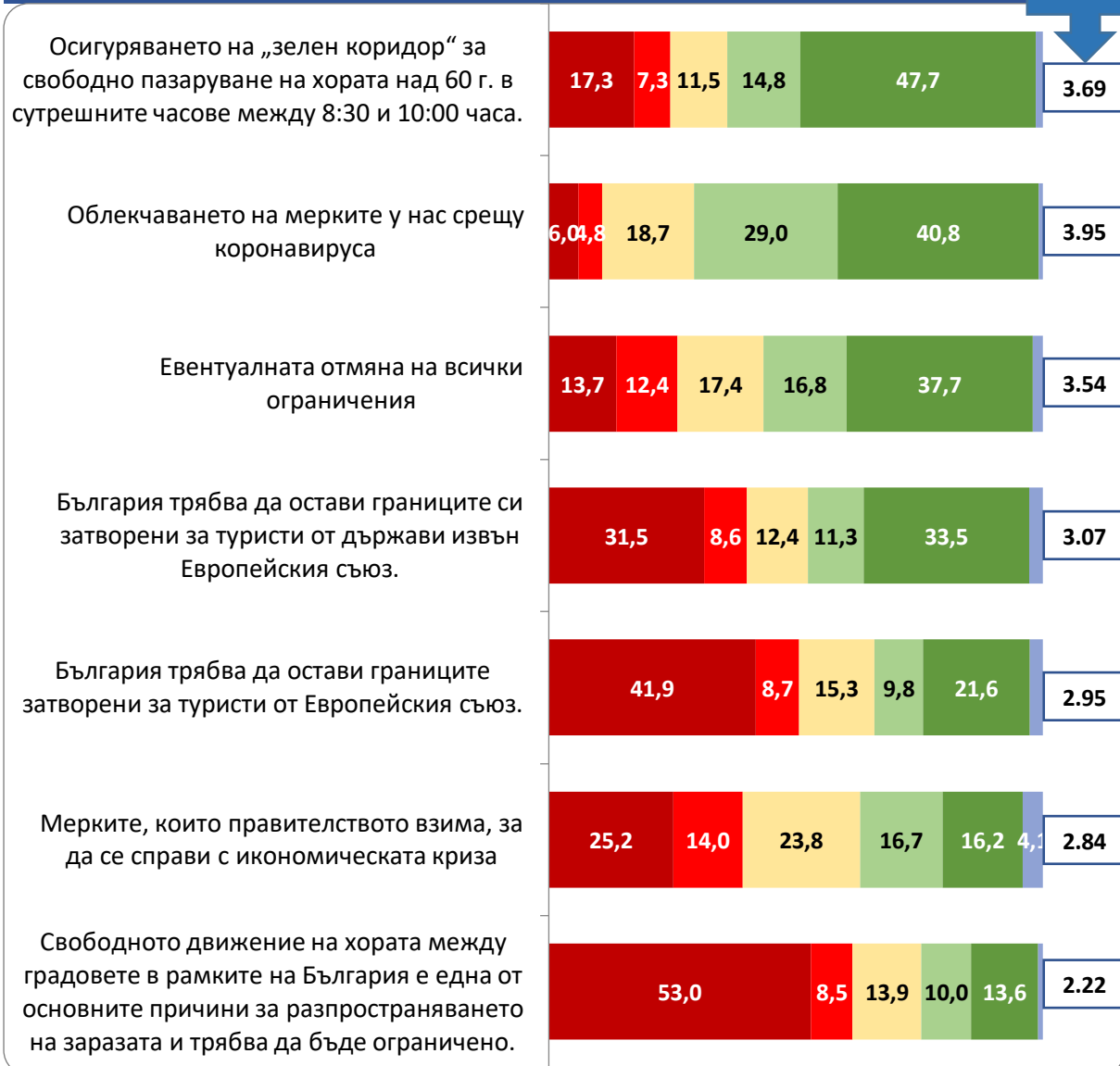
Косвен индикатор за последното е относително по-високото одобрение за всичко, което респондентите разпознават като облекчаване на мерките – например, възможността за отмяна на всички граничения (средна оценка 3.5 по петобална скала от 1 до 5, където 3 е „център на тежестта“ между отрицателни и положителни нагласи), общото облекчение на мерките срещу коронавируса (средна оценка 4) или пък дори осигуряването на свободно пазаруване за възрастни хора (оценка 3.7, предполагаемо дължаща се и на възрастовата структура на обществото ни). На другия „полус“ е ограничаването на свободното движение у нас – мнозинство от 53% избира опция 1, т.е. съвсем не одобрява (средна 2.3).

Свободното движение между страни – за пример е взето движението на туристи (достатъчно чувствителна за българската икономика тема) – по-скоро се отхвърля само по отношение на страни извън Европейския съюз. Когато става дума за страни в ЕС, повечето отговарящи са спокойни.

В крайна сметка, видно е, че непосредствените опасения за здравето вече не играят такава роля, каквато поредица сондажи установиха в началото на прилагането на извънредните мерки.

Моля да ми отговорите до каква степен Вие лично одобрявате или не одобрявате всяко едно от следните, във връзка с кризата около коронавируса. Моля да отговорите по скала от 1 до 5, където е 1 е „изобщо не одобрявам“, а 5 е „пълно одобрявам“.

Средни оценки

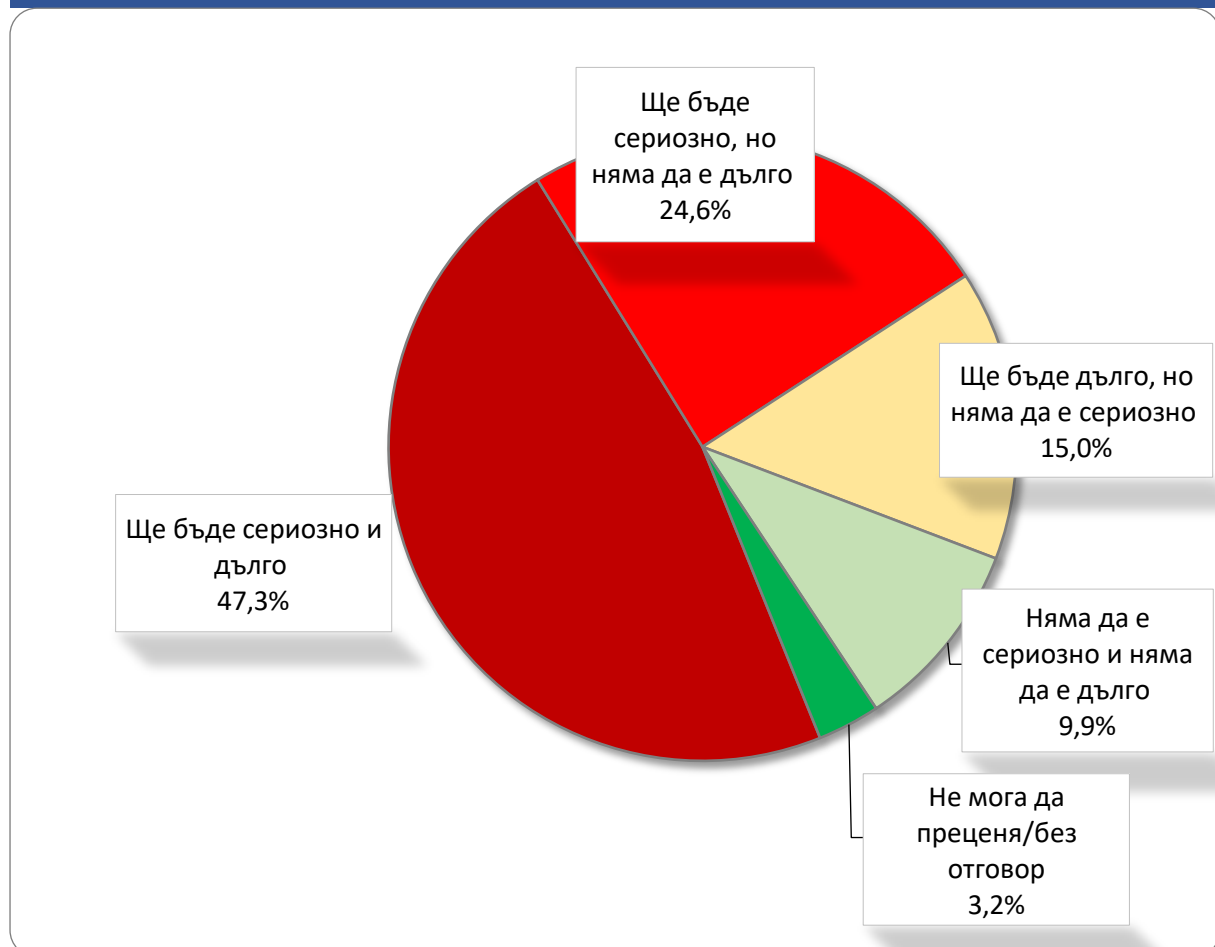

На този фон, също очаквано, мерките, които засега правителството взема за справяне с икономическата криза, се оценяват противоречиво, като по-скоро натежават негативните (средна оценка 2.8 по петобална скала, където 1 е най-ниската оценка, а 5 е най-високата).

В най-голяма степен неодобрение към мерките изразяват икономически активните българи, чиито доходи са и най-непосредствено засегнати от икономическата криза, причинена от Ковид-19.

Когато обаче става дума за очакваното икономическо отражение, най-осезаеми натрупвания са налице при опцията „Ще бъде сериозно и дълго“ (47%). 25% отговарят „Ще бъде сериозно, но няма да е дълго“. 15% посочват „Ще бъде дълго, но няма да е сериозно“. 10% все пак избират „Няма да е сериозно и няма да е дълго“. 3% не могат да преценят.

Кое от следните четири е най-близо до Вашето лично мнение по отношение на влиянието на кризата с коронавируса върху икономиката на България?

Разбира се, в такъв тип въпроси се отразява и известен инерционен скептицизъм – познат феномен на масовото съзнание особено в общество с по-сериозна бедност, социални неравенства и пр.

И заради въпросния инерционен скептицизъм, и – най-вече – заради обективни икономически обстоятелства, подобни опасения за икономиката съвсем не са прецедент на фона на дългогодишната изследователска практика на „Галъп интернешънъл“. Следенето на дългосрочни трендове по отношение на масовите възприятия, оценки и очаквания за икономиката и личните финанси у нас, показва, че положителните очаквания са по правило плахи. Вероятно се отразява и своеобразно „застрахователно отношение“ към темата.

Всички тези уговорки, разбира се, не означават, че икономическата тревога в следствие на коронавируса следва да се пренебрегне, но напомнят, че тя е и фонова установка на масовото общественото мнение у нас.

Вероятно и заради това, по-възрастните изглеждат и относително по-малко разтревожени за перспективите на икономиката. Не е изключено това да се дължи на факта, че икономически неактивните възрасти, които в по-голяма степен зависят от пенсия, не припознават със същия интензитет непосредствена заплаха за ежемесечния си доход.

При по-активните в икономически план неяснотите за трудовия статус явно водят и до по-висока икономическа тревога.

Като че ли най-голяма пък е тя при неработещите – това е очаквано и вероятно се дължи в най-голяма степен на групата на безработните.

В крайна сметка, сондажът фиксира следната картина: по-скоро спокойно „днес“ (вероятно на фона на неспокойно „вчера“), но и очаквания за по-тревожно „утре“. Те обаче не контрастират толкова ярко на фона на константните у нас икономически страхове „по принцип“, респ. като че ли действат и смекчаващи икономическата тревога обстоятелства.

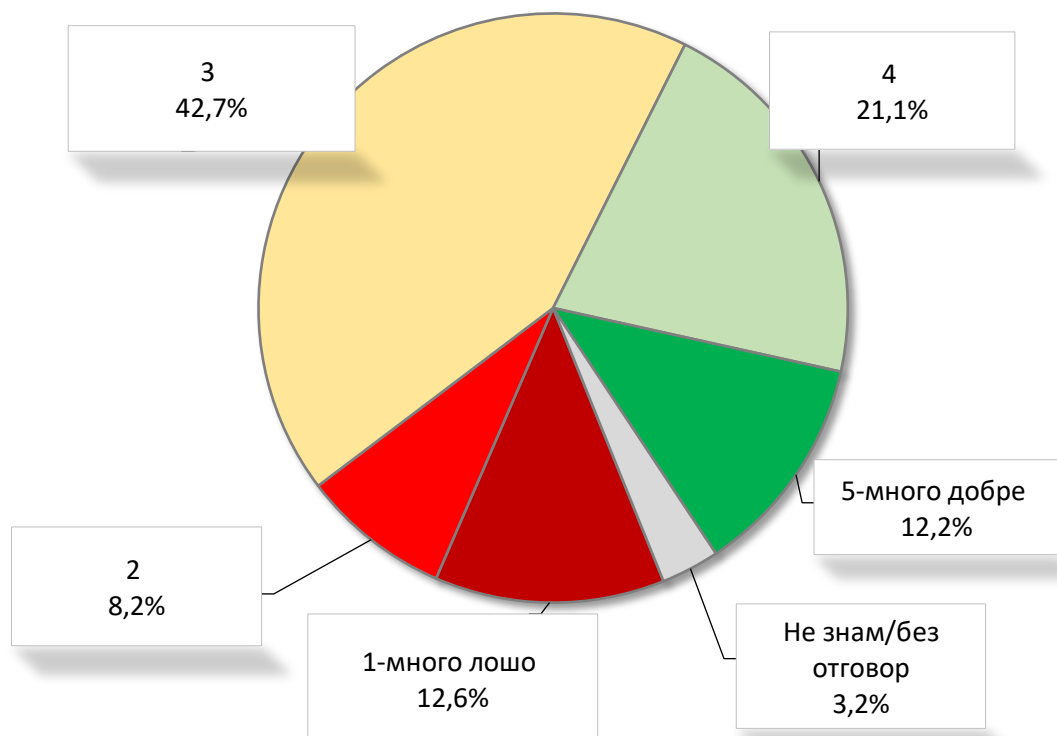
В по-фриволна стилистика: смекчаването на тревогата за „парите“ се дължи на факта, че българското общество като че ли е свикнало с тази

тревога в десетилетията. Затова и пенсионерите като че ли се боят повече на фона на „вчера“, а не за „утре“. Защото ако „вчера“ е свързано с вируса, „утре“ вероятно ще е свързано с икономиката.

Общи оценки, равносметки, опасности

При въпрос как се е отразило обобщаващото понятие „извънредно положение“ на всекиго лично, закономерно, най-сериозното натрупване е в „средната“ опция (3) по петобална скала от 1 до 5. Недвусмислените равносметки са затруднени. Роля за това вероятно играе и липсата на времева дистанция, която да позволи обобщаване.

Бихте ли ми казали, най-общо, как лично на Вас се отрази извънредното положение. Моля да отговорите по скала от 1 до 5, където 1 е „много лошо“, а 5 е „много добре“.

Като че ли все пак балансът е леко нарушен в полза на позитивни оценки за ролята на извънредното положение в личния живот. Тук, по всяка вероятност, се оглежда и общата оценка за ролята, която извънредните мерки са оказали за спиране на разпространението на инфекцията с коронавирус у нас. Така, към личната равносметка неизбежно се добавя и обществената.

Може би на това се дължи и фактът, че по-възрастните, респ. пенсионерите – най-уязвимите групи – отговарят осезаемо по-положително на общия фон. Обратно, учащите са и най-недоволни. Явно двете групи мислят ситуацията през твърде различаваща се перспектива: първите се замислят за здравето, а и за живота си, докато вторите вероятно споделят несгодите от конкретните ограничения в начина на живот.

Любопитно е, че като че ли жените са склонни да отговарят с повече нюанси (положителни или отрицателни), докато при мъжете по-осезаема част от отговорите попадат в „средната“ опция.

Българското общество поставя по-скоро реалистична самооценка за действията си в тази криза като цяло (средно 3,2 по скалата от 1 до 5). Важното е, че иначе традиционният негативизъм не преобладава.

По-(само)критично спрямо общественото поведение по време на кризата като цяло са настроени жителите на столицата, където и постигането на физическа дистанция, и ограничаване на преките контакти беше по-трудно достижимо.

София беше специфичен случай на фона на страната в контекста на коронавируса, но и отвъд извънредната ситуация столицата обикновено показва и по-критични към властта настроения, присъщи на най-активните обществени прослойки (както, разбира се, и на онези прослойки, които имат по-нерадостна житейска перспектива).

Възможността за работа от къщи се оценява по-скоро добре – със средна оценка 3.6. Дистанционното обучение обаче се оценява по-сдържано – средна оценка 3. Причините вероятно са утилитарни – работата от къщи се оказва и удобство, докато дистанционното обучение не засяга пряко толкова хора, респ. няма как

да ги остави с конкретни впечатления и вероятно сработва известна обществена мнителност.

Моля да ми отговорите до каква степен Вие лично одобрявате или не одобрявате всяко едно от следните, във връзка с кризата около коронавируса. Моля да отговорите по скала от 1 до 5, където е 1 е „изобщо не одобрявам“, а 5 е „напълно одобрявам“.

Тази мнителност обаче е по-малка при по-младите и по-активните – както може да се очаква, оценките за дистанционното обаче явно са функция и на приобщеността към новото и технологиите.

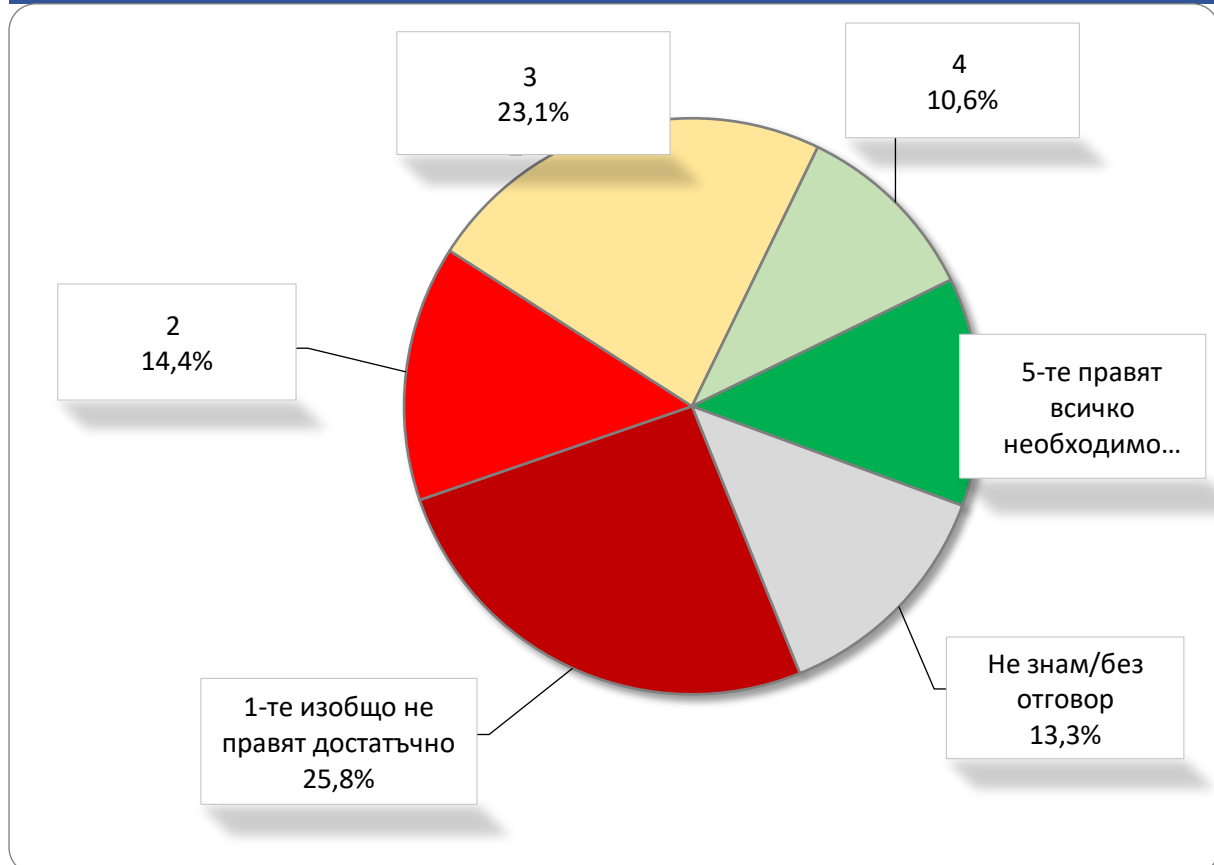
Когато става дума за технологии обаче, „обратната страна на медала“ също може да се наблюдава: категорично е, например, усещането, че фалшивите новини стават повече. 68% отговарят така, срещу 23%, които са на обратното мнение. Дори и в този тип отговори да се съдържа навичен негативизъм, мнозинство от над две трети е действително сериозен индикатор за тревога.

В ситуацията с коронавируса имате ли или нямате усещането, че фалшивите новини стават повече?

Тя е още по-сериозна с оглед факта, че средната оценка за справянето от страна на социалните медии е 2.7 в скалата от 1 до 5 от негативно към позитивно – което означава, че балансът е леко „отместен“ към отрицателната част на скалата. Както може да се очаква, групите с по-висока възраст са и в по-малка степен запознати, затова и най-ясен показател са икономически активните възрастови групи – където скептичността е наистина чувствителна.

Смятате ли, че социалните мрежи (Фейсбук, Туитър и др.) правят достатъчно, за да премахнат публикувани фалшиви новини? Моля, отговорете по скалата от 1 до 5, където 1 е „те изобщо не правят достатъчно“, а 5 е „те правят всичко необходимо“.

В крайна сметка, от дистанцията на времето, (само)оценките на обществото за реакцията спрямо коронавируса показват признаци на известен оптимизъм. При традиционния дори инерционен скептицизъм на обществото ни, регистриран в поредица изследвания в десетилетията, дори липсата на надмощие на негативизма е вече добър атестат.

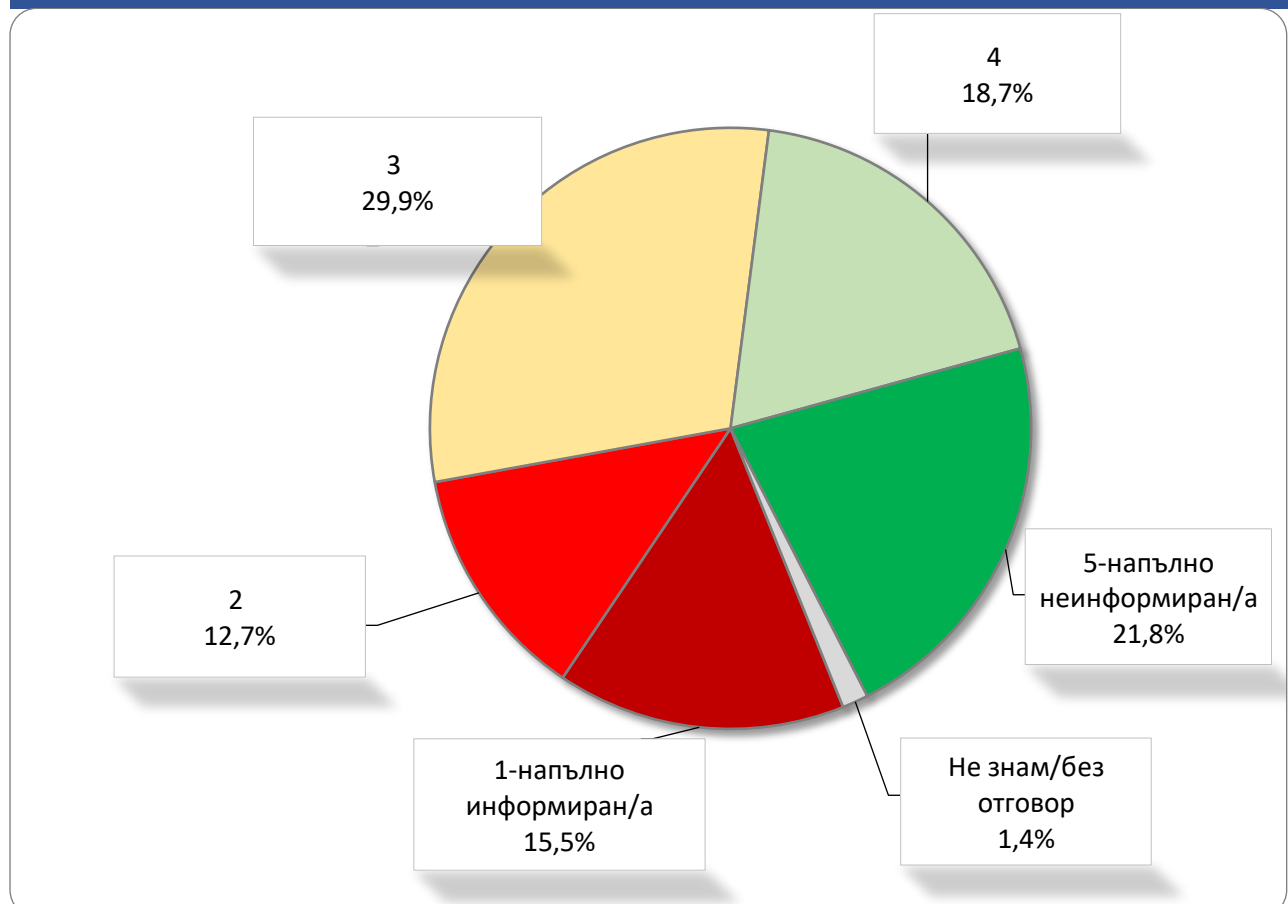
Не е положителна обаче перспективата по отношение на обезценяването на информацията. Последното е съществен проблем, като се има предвид, че става дума за сравнително по-малко позната тема, в която именно липсата на проверена информация се превръща в основен проблем. Това е и част от по-общия проблем за девалвация на авторитети във времената на мозаечна медийна достъпност.

Авторитетът на образованието и работата пък очевидно е още по-добре оценен на фона на предизвикателствата на коронавируса. Вирусът всъщност е отворил възможности в очите на обществото. Или поне на по-активните негови представители.

Европейският съюз

По-голямата част от запитаните не са достатъчно информирани за мерките, които ЕС предприема. Различна е очакваната степен на искреност, с която различните групи отговарят, но като че ли прави впечатление, че най-ниска информираност се декларира при най-младите, респ. в столицата.

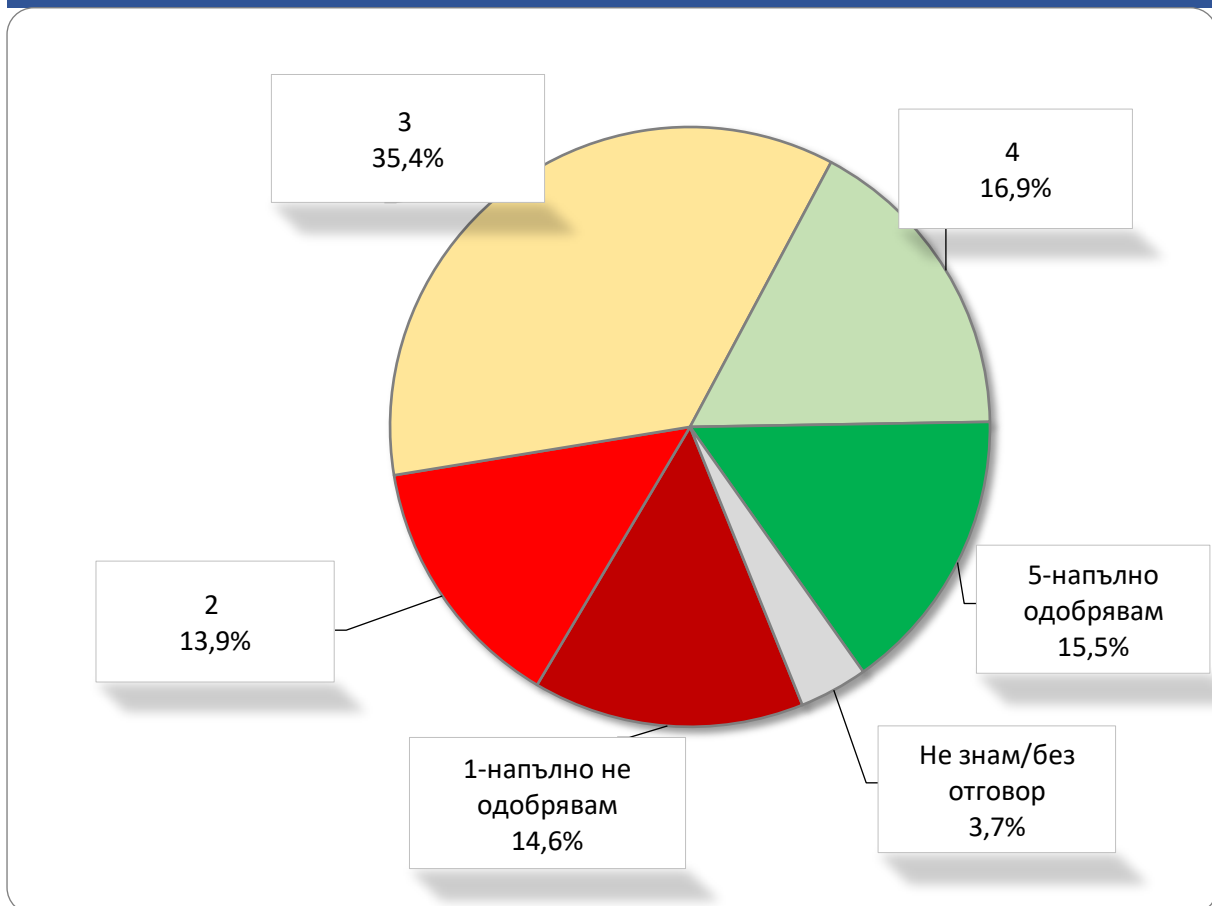
Европейският съюз въведе различни мерки (социални и финансови), за да намали ефекта от кризата с коронавируса. До каква степен се чувствате информиран/а за тези мерки? Моля, отговорете по скалата от 1 до 5, където 1 е „напълно информиран/а“, а 5 е „напълно неинформиран/а“

Тук следва да се добави и традиционното в такива моменти уточнение, че в подобен род въпроси за самооценка следва да се очакват и престижни и социално желателни отговори.

Вероятно заради тази сравнително по-ниска обща информираност, на пръв поглед почти не проличава иначе традиционно високото упование по отношение на ЕС – оценката за справянето на ЕС с кризата е само бегло положителна.

А до каква степен одобрявате или не одобрявате начина, по който ЕС действа по отношение на кризата с COVID-19? Моля, отговорете по скалата от 1 до 5, където 1 е „напълно не одобрявам“, а 5 е „напълно одобрявам“.

Това обаче би било повърхностно наблюдение – защото добре информираните отговарят видимо по-положително за ролята на ЕС в кризата.

Последното означава, че потенциалното отрицание към ЕС е по-присъщо на ниския интерес и ниската степен на задълбочаване в темата. Обратно, активното

отношение към темата позволява и по-детайлен, а не общополитически отговор. И той е по-положителен.

В изследователския опит, впрочем, отдавна е установено, че общополитически отговори често съдържат и инерционен скептицизъм. Но величината на разликите в мненията между добре и лошо информирани тук подсказва, че не става дума само за инерция, а за симптом на по-сериозен проблем: по-високото отрицание към ЕС може би се дължи на по-малката запознатост.

На фона на споменатата невисока степен на декларативна информираност, беше проверено отношението към няколко мерки на ЕС за справяне с кризата. Трудно би могло да се очаква особено детайлно обществено отношение към различните мерки, но беше важно да се улови първото впечатление от идеята за всяка мярка, а не толкова оценка или очакване за нейното действие. А и да се направи най-общо сравнение в нагласата между типове мерки.

Както може да се очаква, почти „по дефиниция“ е одобрението към всичките подложени на проверка мерки: помолени да определят мнението си при запознаване с дадена мярка, навсякъде повечето респонденти са благосклонни. Тук явно става дума най-вече за автоматизъм, а не толкова за проява на обществено мнение.

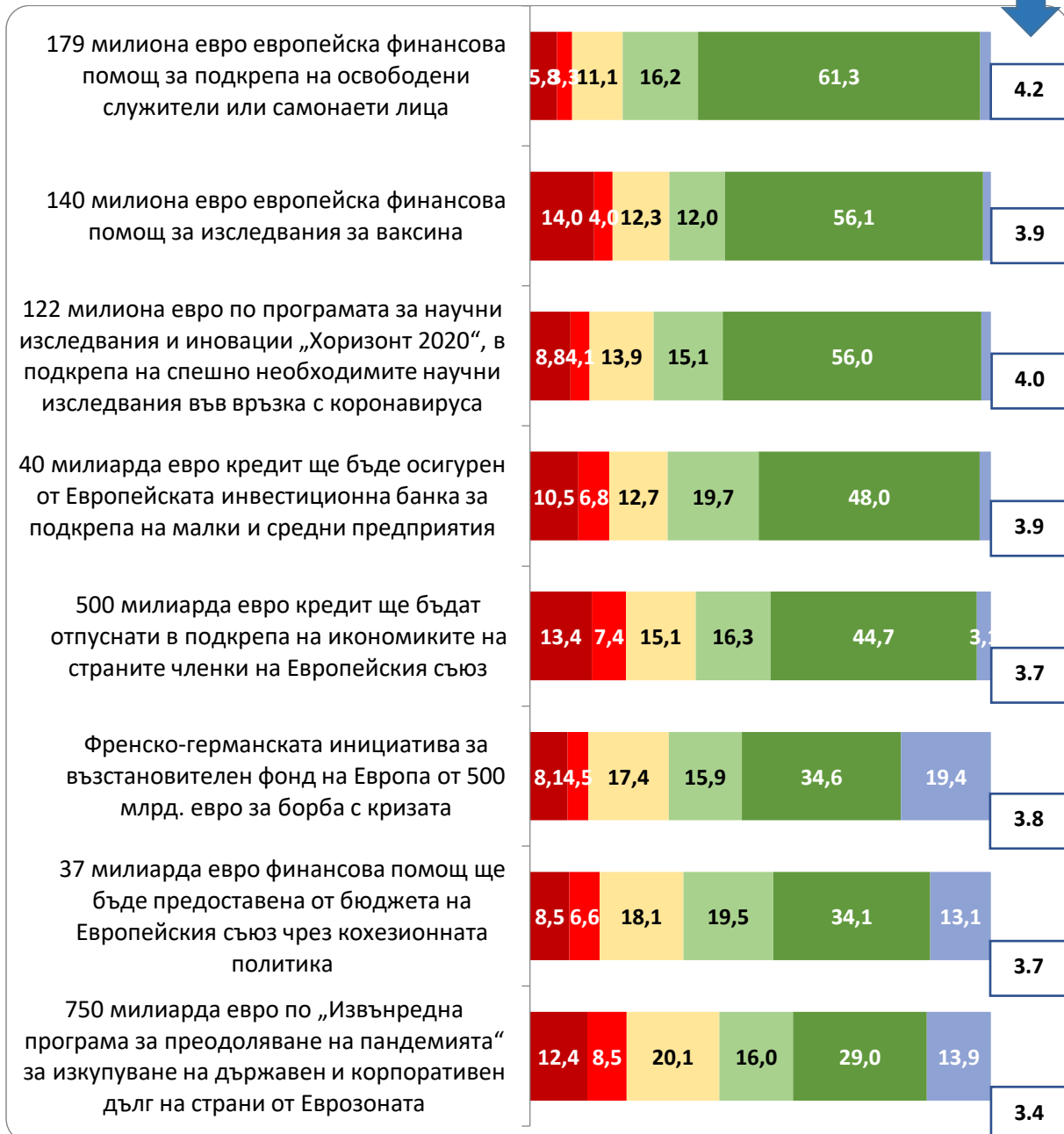
Все пак обаче този тип въпроси са достатъчно надежден индикатор какви са обществените инстинкти, т.е. не толкова активното обществено мнение, а още по-малко – информирана позиция, но обществената интуиция и симпатия.

Най-сериозно одобрение получават мерки, които изглеждат насочени към работещите или към намирането на ваксина. Тук очевидно сме свидетели на съчетаване на страховете за работното място и за здравето.

На другия полюс в оценките на българите са всякакви мерки и предложения на ЕС, свързани с по-абстрактни за масовия вкус финансово-икономически и бизнес теми.

Моля да ми отговорите до каква степен Вие лично одобрявате или не одобрявате всяка от следните мерки във връзка с коронавируса. Моля да отговорите по скала от 1 до 5, където 1 е „изобщо не одобрявам“, а 5 е „напълно одобрявам“.

средни
оценк

И тук обаче действа споменатата зависимост: колкото по-информиран е респондентът, толкова повече е склонен да се съгласи с дадена мярка. Дори и

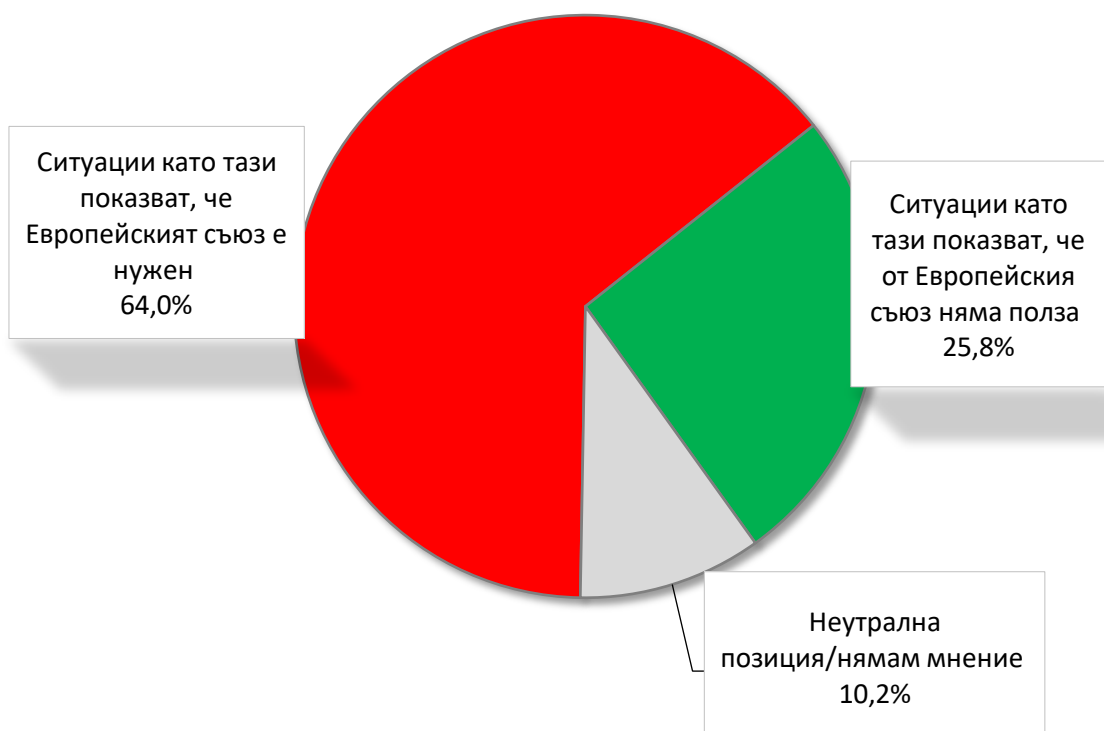
това да е естествен механизъм на общественото мнение, той разкрива конкретен възможен проблем: невисоката запознатост у нас с механизмите на ЕС, от която очевидно страда и авторитетът на Съюза.

Проведен бе и своеобразен социологически експеримент. Респондентите бяха помолени да определят кое измежду две провокативни твърдения е по-близо до тяхното мислене – дори да намират твърденията за еднакво крайни, еднакво верни, еднакво неверни и т.н.

Например, две трети от запитаните респонденти възприемат тезата „Ситуации като тази с коронавируса показват, че ЕС е нужен“. Една четвърт пък избират алтернативната опция „Ситуации като тази показват, че от Европейския съюз няма полза“. Останалите застават на неутрална позиция.

Кое е по-близо до Вашето лично мнение:

"Ситуации като тази показват, че Европейският съюз е нужен." ИЛИ "Ситуации като тази показват, че от Европейския съюз няма полза."

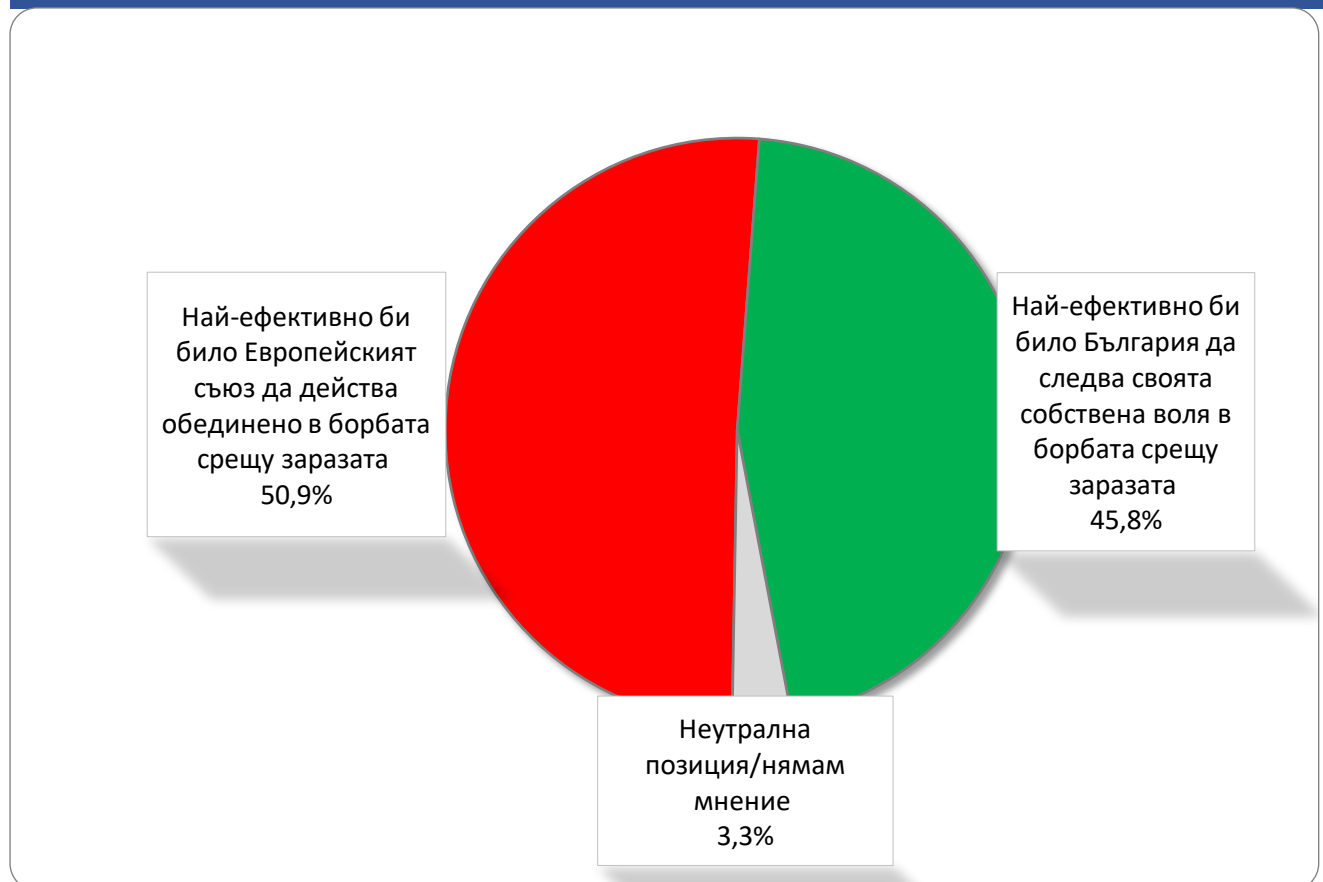

Тези две опции синтезират утвърдилите се в последните седмици два възможни прочита на ситуацията на национално самозатваряне, обвинения към Брюксел за закъсняла реакция т.н. Видно е, че негативните клишета не са намерили особена обществена почва.

Нелек за респондентите обаче се оказва изборът между две твърдения: „Най-ефективно би било Европейският съюз да действа обединено в борбата срещу заразата“ и „Най-ефективно би било България да следва своята собствена воля в борбата срещу заразата“. 51% са на мнение, че най-ефективно би било Европейският съюз да действа обединено в борбата срещу заразата, но немалък е и делът (46%) на онези, които смятат, че водещата при взимане на решения за по-ефективна борба с пандемията би следвало да е волята на България.

Кое е по-близо до Вашето лично мнение:

„Най-ефективно би било Европейският съюз да действа обединено в борбата срещу заразата.“ ИЛИ „България да следва своята собствена воля в борбата срещу заразата.“

Тук вероятно се отразява и естественият инстинкт към ограничаване в национални граници – заради вируса. Затова и следва да се отбележи, че подобно отношение би могло да се свърже в по-голяма степен със страх и притеснения за запазване на здравето и икономиката на собствената държава, а не толкова с недоверие или критично отношение към ЕС като цяло.

Въпреки всичко обаче, видимо не е малък афинитетът към суверенитет. Това е и отглас от по-общите националистически тежнения в много страни от Европа и Северна Америка.

Проевропейското чувство се оказва по-присъщо на хора с по-високо образование, в по-големи населени места.

В обобщение, упованието на българите в ЕС остава стабилно. Кризата не е създала сериозна щета по обобщения образ на Съюза.

Информираността по темите от европейския дневен ред обаче е недостатъчно висока. А отдалечеността не благоприятства доверието. Не липсват и други предизвикателства – които може би са се обострили във времената, когато националните държави бяха призвани да вземат различаващи се решения. Сред тези предизвикателства е, например, именно националното предпочитание.

Видимо е инстинктивното желание за помощ спрямо „обикновения човек“. Видимо е също автоматичното приемане на всякакви финансови мерки за справяне с кризата.

Ценности

В „лабораторен“ порядък бяха проверени и нагласите към различни други ценностни ориентири. Например, 40% от участвалите в изследването се съгласиха с мнението „Демокрацията не е ефективна форма на управление в ситуации като сегашната“. 48% обаче приемат другата опция: „Демокрацията винаги е ефективна форма на управление“.

Кое е по-близо до Вашето лично мнение:

„Демокрацията не е ефективна форма на управление в ситуации като сегашната.“ ИЛИ „Демокрацията винаги е ефективна форма на управление.“

Както може да се очаква, респондентите с по-благоприятна житейска перспектива, респ. по-високо образование и живеещи в по-големи населени места, са и в по-голяма степен отдалечени от потенциални антидемократични сантименти.

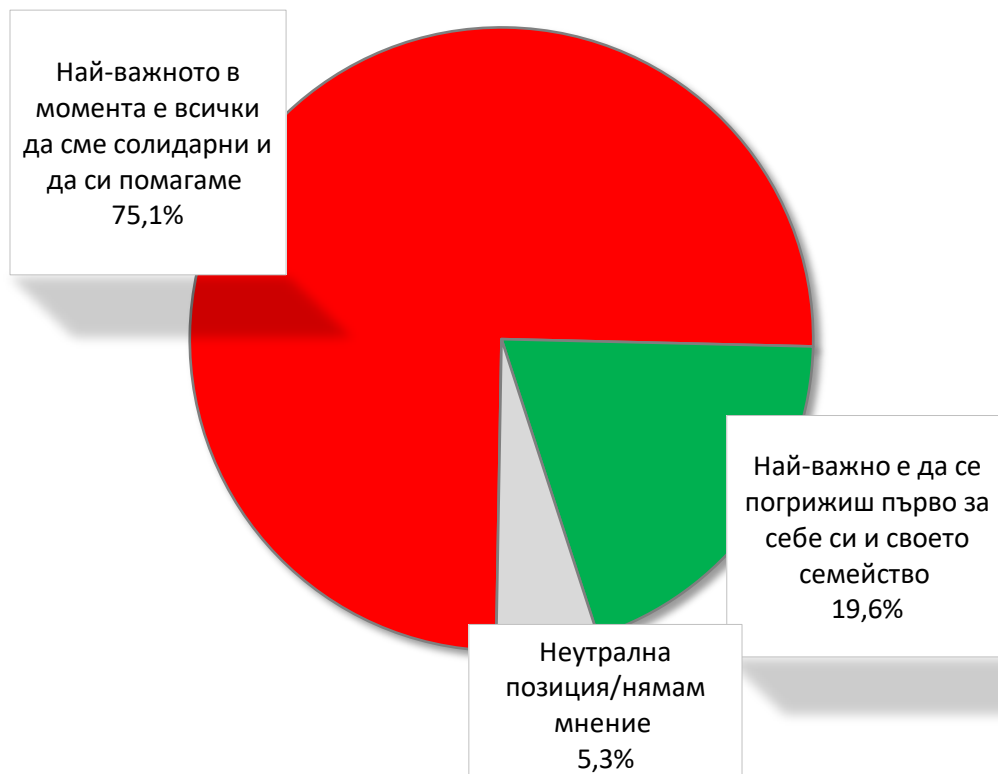
Изследователски провокации като тази показват две важни обстоятелства: 1. Политически коректният мироглед остава преобладаващ; 2. Предизвикателството не е малко – две пети съгласни със същностна критика към демокрацията са твърде важен симптом.

„Най-важно е да се погрижиш първо за себе си и своето семейство“ избират 19% В столицата този дял е видимо по-висок. Това може да бъде свързано с по-високи нива на притеснение, както за икономическото, така и за здравословното състояние на жителите на София, особено с оглед на факта, че по-вreme на пиковите нива на заразата най-засегната беше именно столицата.

75% избират „Най-важното в момента е всички да сме солидарни и да си помагаме“. Това мнение изглежда се споделя по-широко от живеещите в по-малките населени места и селата, както и от икономически по-активните респонденти.

Кое е по-близо до Вашето лично мнение:

„Най-важното в момента е всички да сме солидарни и да си помагаме.“ ИЛИ „Най-важно е да се погрижиш първо за себе си и своето семейство.“

Дори тук да личи опит за политическа коректност, фактът, че именно това е решително престижната опция е доказателство, че измеренията на страха в момента не са прекомерно високи и действително е налице солидарен инстинкт.

Активната позиция е допълнително засвидетелствана в дилемата „лична отговорност/отговорност на властта“. 81% предпочитат „Ограничаването на епидемията от коронавирус е отговорност на всеки отделен гражданин“. 8% избират „Ограничаването на епидемията от коронавирус е отговорност на властта“.

Кое е по-близо до Вашето лично мнение:

„Ограничаването на епидемията от коронавирус е отговорност на властта.“ ИЛИ е „Отговорност на всеки отделен гражданин.“

Мерките по време на извънредното положение в страната като ограничаване на свободното движение и пътуване бяха по-скоро първоначално подкрепени от българското общество, макар и донякъде да противоречаха с разбиранията за демократичност. Изглежда, че в условията на криза предпочитанията към управление с по-силна ръка и по-голяма строгост са видими, тъй като създават впечатление за повече сигурност в ситуацията на криза. Но ценности като солидарност, демократизъм във взимането на решения, лична отговорност остават високо ценени от българите. И сега, след края на по-острата фаза на разпространение на вируса (или в нейното затишие) се вижда, че непоправими щети по обществената тъкан като че ли няма. Може би това се дължи и на намаляване на страховете.

Кризисната ситуация създаде предпоставки и за сериозни притеснения относно отношението към демокрацията и свързваните с нея ценности. Тревожните симптоми са налице, но не преобладават.

Някои възможни обобщения, допускания и дискусия

Сондажът „завари“ относително по-спокойна обществена картина. Това кореспондира и с други сондажи на агенцията в този период. Идните седмици ще покажат дали става дума за моментно усещане или за трайна структура на масовите нагласи.

Което и от двете да е обаче, вижда се, че традиционният за обществото ни негативизъм е налице по отношение на икономическите перспективи, но не преобладава по отношение на цялостното самовглеждане на обществото в тази етапна оценка за коронакризата. Това е добър атестат за общественото самочувствие. Българските граждани като че ли излизат от извънредната ситуация с нелоша равносметка. Или поне – от този етап от кризата.

Наблюдава се мобилизация, въпреки, че някои потенциални проблеми стават по-видими – например, притеснения във връзка с демократичните практики. Все пак, социалните инстинкти за демокрация не са в риск и хората не показват преобладаващи предпочитания към нелиберални методи.

Проевропейските сантименти в България остават силни въпреки кризата. Те срещат очаквано предизвикателство в реториката на националния суверенитет, но видно е, че за мнозинството в България демократичните ценности, ръководещи и ЕС, продължават да са на първо място.

Предизвиканите от кризата с коронавируса страхове и притеснения по отношение на икономическата сигурност са оказали своето влияние върху обществото в страната и тепърва биха могли да се превърнат в предпоставки за по-висока тревожност.

Затова и същностно важно в днешната ситуация е дали ще се допусне прекомерна икономическа щета – която да достигне отвъд традиционните възприятия на обществото ни за икономически трудности. Подобна щета би спряла и пренасочила установения в последните години в редовните изследвания на „Галъп интернешънъл“ тренд на намаляване на безпокойството за стопанството и доходите.

Някои потенциални заплахи още повече изпъкват на фона на кризата – фалшивите новини са един от примерите за това.

Една от опасностите при евентуално ново разгаряне на заразата е загуба на солидарните настроения, респ. търсене на виновни, евентуално вменяване на групова вина и пр. Засега такива симптоми не се виждат. Българите остават далече от крайностите.

В същото време обаче комбинацията между успокояване по отношение на вируса и обществено желание за нормализация от една страна и перспективата за ръст на заразените – от друга, създава потенциал за

нагнетяване на обществено напрежение в идните седмици. Наред с тревогата за работното място, това би могло да създаде и нова невралгична ситуация в страната.

Последното засега е хипотеза, а и натрупаният обществен опит в коронакризата вече не е малък. Съществено важно е да се запази усещането за управляемост на здравната криза, а заедно с това да се създаде много по-сериозно усещане за управляемост и на икономическата.

Disclaimer:

Gallup International Association or its members are not related to Gallup Inc., headquartered in Washington D.C which is no longer a member of Gallup International Association.

Gallup International Association does not accept responsibility for opinion polling other than its own. We require that our surveys be credited fully as Gallup International (not Gallup or Gallup Poll). For further details see website: <http://www.gallup-international.com/>.